

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2011 m. balandžio 4 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų: Antano Simniškio, Janinos Stripeikienės (kolegijos pirmininkė) ir Juozo Šerkšno (pranešėjas),

rašytinio proceso tvarka teismo posėdyje išnagrinėjo civilinę bylą pagal **pareiškėjo VŠĮ Žmogaus teisių stebėjimo instituto kasacinį skundą** dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 16 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal pareiškėjų VŠĮ Žmogaus teisių stebėjimo instituto ir VŠĮ Lygių galimybių plėtros centro ieškinį atsakovui Vilniaus miesto savivaldybės administracijai dėl atsisakymo išduoti pažymėjimą taikiam susirinkimui ir eitynėms.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Pareiškimo esmė

Pareiškėjai prašė: 1) pripažinti, kad atsakovas pažeidė jų teisę į taikių susirinkimų laisvę; 2) panaikinti atsakovo 2009 m. kovo 10 d. sprendimą, kuriuo atsisakyta išduoti pažymėjimą taikiam susirinkimui ir eitynėms.

Pareiškėjai nurodė, kad 2009 m. kovo 4 d. atsakovui pateikė pranešimą dėl 2009 m. kovo 11 d. organizuojamo taikaus susirinkimo „Prieš rasizmą ir ksenofobiją – už toleranciją ir pakantumą“; kad atsakovo renginių (susirinkimų) organizavimo komisija nepritarė eitynių, kurios prasidėtų 2009 m. kovo 11 d. 11 val. 15 min. Katedros aikštėje, organizavimui ir pasiūlė pasirinkti kitą jų laiką, kuris nesutaptų su tuo laiku vykstančiais valstybinės reikšmės renginiais. Pareiškėjai teigė, kad buvo pažeisti Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymo 10 straipsnyje nustatyti terminai, taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucijos 36 straipsnyje ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 11 straipsnyje įtvirtinta teisė į taikius susirinkimus.

II. Pirmosios instancijos teismo sprendimo ir apeliacinės instancijos teismo nutarties esmė

Vilniaus miesto 1-asis apylinkės teismas 2009 m. rugsėjo 21 d. sprendimu pareiškėjų ieškinį atmetė.

Teismas nustatė, kad pareiškėjų pranešimas dėl kovo 11 d. organizuojamo taikaus susirinkimo buvo nagrinėjamas atsakovo Renginių (susirinkimų) komisijos (toliau – Komisijos) 2009 m. kovo 6 d. ir kovo 9 d. posėdžiuose; kad pareiškėjams buvo pasiūlyta pasirinkti renginiui kitą dieną, tačiau jie nesutiko; kad atsakovas 2009 m. kovo 10 d. raštu atsisakė išduoti pažymėjimą dėl suderintos susirinkimo vietos, laiko ir formos, nes organizuojant susirinkimą gali būti pažeistas valstybės ir visuomenės saugumas, viešoji tvarka, žmonių sveikata, dorovė ir kitų asmenų teisės ir laisvės.

Teismas nurodė, kad, sprendžiant klausimą, ar atsakovas veikė teisėtai, atsisakydamas išduoti pažymėjimą dėl suderintos susirinkimo vietos, laiko ir formos, būtina nustatyti, ar konkrečiu atveju taikių susirinkimų laisvės apribojimas buvo pateisinamas ir proporcingas, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatyme, Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintus šios teisės ribojimo pagrindus.

Teismas nustatė, kad 2009 m. kovo 9 d. Komisijos posėdžio metu buvo pateikta Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos valdybos viršininko išvada, kad, remiantis surinkta operatyvine informacija apie pareiškėjų eitynių metu galimas konfrontacijas ir nesankcionuotus veiksmus, dėl kovo 11 d. renginių gausos policija neturės galimybių tinkamai užtikrinti viešąją tvarką eitynių metu. Teismas konstatavo, kad atsakovas, priimdamas sprendimą dėl eitynių vietos ir laiko suderinimo, pagrįstai atsižvelgė į visuomenės ir eitynių organizatorių saugumą ir viešosios tvarkos užtikrinimo galimybę; kad atsakovas neturėjo pagrindo abejoti Viešosios tvarkos valdybos pateikta operatyvine informacija, nes tai yra institucija, atsakinga už visuomenės saugumą ir viešosios tvarkos Vilniaus mieste užtikrinimą. Teismas nurodė, kad atsižvelgtina ir į tai, jog, organizuojant analogiško pobūdžio veiksmus, jau buvo sulaukta informacijos apie rengtus priešpriešinius veiksmus ir galimas riaušes, todėl pagrįstai buvo tikėtasi, kad ir šis pareiškėjų organizuojamas susirinkimas sulauktų panašios neigiamos reakcijos. Teismas pažymėjo, kad žiniasklaidoje buvo pranešama, jog, 2009 m. kovo 11 d. vykstant Lietuvos tautinio centro organizuotoms eitynėms, Gedimino prospekto prieigose keli asmenys, palaikantys pareiškėjų idėjas, pasitiko žygeivius su vaivorykštine homoseksualų ir Europos Sąjungos vėliavomis; kad teismo posėdžio metu liudytojos patvirtino Komisijos 2009 m. kovo 9 d. protokole nurodytų jų teiginių, jog pareiškėjų eitynės organizuojamos kaip atsakas Lietuvos tautinio centro organizuotoms eitynėms „Tėvynei“, tikrumą. Teismas konstatavo, kad šie faktai pagrįstai patvirtina, jog pareiškėjų siūlomų organizuoti eitynių metu buvo galima sulaukti veiksmų, nukreiptų prieš renginio dalyvius, todėl galėjo būti pažeistas visuomenės saugumas, viešoji tvarka, žmonių sveikata.

Teismas konstatavo, kad pareiškėjai buvo tinkamai ir laiku informuoti apie atsakovo atsisakymą išduoti pažymėjimą dėl suderintos susirinkimo vietos, laiko ir formos; kad nepagrįsti pareiškėjų argumentai dėl ginčijamo akto diskriminacinio pobūdžio, nes atsakovo atsisakymas išduoti nurodytą pažymėjimą paremtas ne subjektyviomis, o objektyviomis priežastimis – visuomenės saugumo, viešosios tvarkos ir žmonių sveikatos užtikrinimo tikslais.

Teismas padarė išvadą, kad atsakovas, atsisakydamas išduoti pažymėjimą dėl suderintos susirinkimo vietos, laiko ir formos pareiškėjų eitynėms, pareiškėjų teisę į taikius susirinkimus apribojo teisėtai ir pagrįstai, toks apribojimas buvo proporcingas ir būtinas demokratinėje visuomenėje, siekiant užtikrinti visuomenės, susirinkimo organizatorių saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikata.

Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2010 m. rugsėjo 16 d. nutartimi Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo 2009 m. rugsėjo 21 d. sprendimą paliko nepakeistą; priteisė iš pareiškėjų po 2,80 Lt bylinėjimosi išlaidų apeliacinės instancijos teisme į valstybės biudžetą.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas padarė teisingą ir pagrįstą išvadą, kad šiuo konkrečiu atveju pareiškėjų susirinkimų laisvės apribojimas buvo pateisinamas ir proporcingas, atsižvelgiant į teisės aktuose reglamentuotus šios teisės ribojimo pagrindus, būtinas demokratinėje visuomenėje, siekiant užtikrinti visuomenės, susirinkimo organizatorių saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą.

III. Kasacinio skundo teisiniai argumentai

Pareiškėjas VšĮ Žmogaus teisių stebėjimo institutas kasaciniu skundu prašo panaikinti Vilniaus apygardos teismo 2010 m. rugsėjo 16 d. nutartį ir priimti naują sprendimą – patenkinti pareiškėjo pareiškimą. Kasaciniame skunde nurodyti šie argumentai:

1. *Dėl susirinkimų laisvės apribojimu siekiamo tikslo.* Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2000 m. sausio 7 d. nutarime konstatavo, kad savivaldybės tarybos vykdomojo organo vadovas arba jo įgaliotas atstovas, priimdamas sprendimą atsisakyti išduoti susirinkimo organizatoriui pažymėjimą dėl suderintos susirinkimo vietos, laiko ir formos, yra saistomas Konstitucijos 36 straipsnio 2 dalyje nurodytų susirinkimų laisvės ribojimo pagrindų; priimdamas tokį sprendimą, jis privalo pateikti aiškius įrodymus, kaip konkrečiai susirinkimas pažeis valstybės ar visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ar dorovę arba kitų asmenų teises ir laisves. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje Nr. AS⁸²²-339/2010 konstatavo, kad viešojo intereso – visuomenės saugumo – gynimas, nepateikiant svarių duomenų ir įrodymų, iš kurių būtų galima spręsti apie neigiamus padarinius, jų mastą numatytu laiku įvykus eitynėms, bei apie tai, kad valstybė nėra tinkamai pasirengusi įvykdyti savo pozityviųjų pareigų užtikrinti eitynių dalyvių apsaugą numatomo takaus susirinkimo metu, yra laikomas neteisėtu susirinkimo laisvės apribojimu.

Nors atsakovas 2009 m. kovo 10 d. rašte atsisakymą išduoti pažymėjimą dėl suderintos susirinkimo vietos, laiko ir formos grindė Susirinkimų įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 2 punktu, tačiau neįvykdė pareigos pateikti aiškius argumentus, kaip konkrečiai būtų pažeistas vienas ar daugiau iš įstatyme išvardytų pagrindų. Tuos pačius pagrindus, nepateikdamas jokių įrodymų, atsakovas nurodė pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų posėdžių metu.

Apeliacinės instancijos teismas netinkamai interpretavo Konstitucijos 36 straipsnio 2 dalies ir Susirinkimų įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 2 punkto normas, neatsižvelgė į šio įstatymo nuostatų išaiškinimus, pateiktus Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. sausio 7 d. nutarime.

2. *Dėl susirinkimų laisvės apribojimo neatitikties būtinumo demokratinėje visuomenėje kriterijui.* Europos Žmogaus Teisių Teismas yra konstatavęs, kad teisės į taikių susirinkimų apribojimus turi būti ne tik teisėtas, bet ir būtinas demokratinėje visuomenėje. Būtinumo demokratinėje visuomenėje kriterijus susideda iš dviejų pagrindinių aspektų: didelės socialinės būtinybės ir proporcingumo siekiamam tikslui nustatymo. Didelės socialinės būtinybės ir proporcingumo įrodinėjimo našta tenka ribojančiam subjektui.

Preziumuojant, kad operatyvinė informacija buvo surinkta, nėra pagrindo manyti, kad ji buvo išslaptinta. Surinktos neįslaptintos operatyvinės informacijos panaudojimas siekiant apriboti pamatines asmenų teises ir laisves prieštarauja teisinės valstybės principui. Apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą dėl operatyvinės informacijos egzistavimo, jos negavęs ir netyręs kaip įrodymo, ir taip pažeidė civilinio proceso betarpiškumo principą (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 14, 183 straipsniai), įrodymų vertinimo taisyklės (CPK 185 straipsnis). Teismas ne tik konstatavo, kad tokio pobūdžio informacija egzistavo, bet ir nustatė, kad ji buvo pakankama sprendimui dėl būtinybės tokios informacijos pagrindu apriboti kasatoriaus susirinkimų laisvę priimti.

Teismas nepagrįstai 2008 m. kovo 11 d. organizuotas eitynes, kurių metu buvo surengtos riaušės, pavadino analogiškomis. Pareiškėjų iniciatyva nebuvo organizuotas analogiškas

susirinkimas ar eitynės, kurių metu būtų kilę neramumų ar riaušių. Teismas paneigė Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuotą praktiką dėl susirinkimų laisvės apribojimo būtinumo demokratinėje visuomenėje vertinimo ir, ignoruodamas pareigą tinkamai ir visapusiškai ištirti bylos aplinkybes, nepagrįstai konstatavo, kad atsisakymas išduoti pažymėjimą pareiškėjų organizuotoms eitynėms buvo nulemtas didelės socialinės būtinybės. Atsakovas siūlė pareiškėjui perkelti susirinkimą į kitą datą, t. y. uždraudė kovo 11 d. renginį ir pasiūlė surengti iš esmės naują renginį, taip pažeidė Konstitucijoje ir Europos Žmogaus Teisių Teismo reglamentuotą laisvę rengti taikius susirinkimus. Jeigu atsakovas būtų pritaręs pakeistam laikui, bet ne datai, kuri pareiškėjui turėjo esminę reikšmę, ši teisė nebūtų pažeista. Teismas interpretavo Susirinkimų įstatymo normas ir dėl to padarė nepagrįstą išvadą, nulėmusią iš esmės neteisėto sprendimo priėmimą.

3. *Dėl atsakovo pozityvios pareigos neįgyvendinimo.* Europos Žmogaus Teisių Teismas yra konstatavęs, kad valstybė turi ne tik pareigą netrukdyti pasinaudoti Konvencijoje garantuota susirinkimų laisve, bet ir pozityvią pareigą prisidėti prie šios teisės efektyvaus įgyvendinimo. Susirinkimų įstatymo 22, 23, 24 straipsniuose yra nustatyta keletas priemonių, kurių gali imtis policija, užtikrindama susirinkimų teisėtumą ir laisvę (pvz., susirinkimų metu gali surašyti asmenims, padariusiems pažeidimus, protokolus ir nutarimus ir imtis prevencinių priemonių – susirinkimo vietos prieigose organizuoti piliečių ir jų bagažo apžiūrą ir patikrą Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos nustatyta tvarka). Tai, kad atsakovas uždraudė renginį, leidžia daryti išvadą dėl pozityviosios pareigos ignoravimo. Teismas nepasisakė dėl šio pareiškėjo nurodyto argumento ir atsisakė analizuoti esminę reikšmę byloje turintį pozityvios pareigos principą.

4. *Dėl Susirinkimų įstatymo 10 straipsnio 3 dalies pažeidimo.* Susirinkimų įstatymo 10 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad jeigu nagrinėjant pranešimą išaiškėja aplinkybių, dėl kurių susirinkimas negali būti organizuojamas pranešime nurodyta forma, nurodytoje vietoje ar nurodytu laiku, tai, dalyvaujant susirinkimo organizatoriams, gali būti pateikiami ir svarstomi pasiūlymai dėl kitokių susirinkimo formų, vietos, laiko. Pareiškėjų atstovai jau pirmo Komisijos posėdžio metu buvo linkę bendradarbiauti, teikė pasiūlymus pakeisti organizuojamo taikaus susirinkimo ir eitynių laiką, tokį pasiūlymą teikė ir kito Komisijos posėdžio metu, tačiau jos dalyviai iš anksto buvo nusiteikę priešiški, nekonstruktyviai, dėl to susitikimas baigėsi, nepriėmus bendro sutarimo. Teismas neatsižvelgė į šias aplinkybes, netinkamai interpretavo Susirinkimų įstatymo 10 straipsnio 3 dalies nuostatas, visapusiškai ir objektyviai neišnagrinėjo pareiškėjų pateiktų įrodymų.

Pareiškėjas VšĮ Lygių galimybių plėtros centras pateikė pareiškimą dėl prisidėjimo prie pareiškėjo VšĮ Žmogaus teisių stebėjimo instituto kasacinio skundo.

IV. Atsiliepimo į kasacinį skundą teisiniai argumentai

Atsiliepimu į kasacinį skundą atsakovas prašo kasacinį skundą atmesti ir palikti nepakeistą apeliacinės instancijos teismo nutartį. Atsiliepime nurodyti šie argumentai:

1. Apeliacinės instancijos teismas nutartyje aiškiai nurodė atsakovo siekiamus teisėtus tikslus, atsisakant išduoti pažymėjimą dėl suderintos susirinkimo vietos, laiko, formos. Akcentuotina, kad tikslas, kurio siekiama atsisakant išduoti pažymėjimą eitynėms, yra valstybės ar visuomenės saugumas, viešoji tvarka, žmonių sveikata, dorovė ar kitų asmenų teisės ir laisvės. Šis Susirinkimų įstatyme įtvirtintas tikslas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 11 straipsnio 2 dalyje nustatytus pagrindus. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2000 m. sausio 7 d. nutarime taip pat pažymėjo, kad valstybės kišimasis į naudojimąsi susirinkimų laisve, kaip ir kitomis žmogaus ir piliečio teisėmis ir laisvėmis, pripažįstamas teisėtu ir būtinu, jei tik laikomasi apribojimo ir siekiamo teisėto tikslo proporcingumo principo. Atsakovo atsisakymas išduoti pažymėjimą dėl suderintos susirinkimo vietos, laiko ir formos vertintinas kaip

proporcingas ir būtinas demokratinei visuomenei. Proporcingumą šiuo atveju rodo ir tai, kad pareiškėjų organizuojama akcija, kaip tokia, nebuvo uždrausta.

Nepagrįstas kasatoriaus argumentas, kad atsakovas nepateikė aiškių įrodymų ir argumentų dėl vieno iš atsisakymo išduoti nurodytą pažymėjimą pagrindų. Komisijos 2009 m. kovo 6 d. ir kovo 9 d. posėdžių metu dalyvavęs Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos valdybos viršininkas pareiškė, kad policija kategoriškai pasisako prieš šias eitynes, kad pagal surinktą operatyvinę medžiagą yra didelė tikimybė, jog įvyks neramumai ir policija negalės užtikrinti viešosios tvarkos ir eisenos dalyvių saugumo. Komisija siūlė keisti renginio datą. Teismas pagrįstai nurodė, kad atsakovui policijos atstovo pateikta informacija apie galimus neramumus, galimą neigiamą reakciją buvo pakankama, kad priimtų tokį sprendimą. Taigi atsakovas, gavęs pareiškėjo pranešimą apie rengiamą susirinkimą, įvertino visą turimą informaciją. Kadangi buvo didelė tikimybė, jog eitynių metu gali kilti viešosios tvarkos pažeidimų ar riaušių, buvo atsisakyta suderinti eitynių laiką.

2. Atsakovas neleido rengti eitynių būtent 2009 m. kovo 11 d., atsižvelgdamas į Susirinkimų įstatymo 11 straipsnį, tačiau iš esmės renginys nebuvo uždraustas. Buvo siūloma pasirinkti kitą eitynių laiką, kuri nesutaptų su kovo 11 d. vysiančiais valstybinės reikšmės ir kitais renginiais. Kasatorius nepagrįstai teigia, kad teismas netinkamai interpretavo Konstitucijos 36 straipsnio 2 dalies ir Susirinkimų įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 2 punkto normas. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 11 straipsnyje, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 36 straipsnyje, Susirinkimų įstatyme žmogaus teisė į taikius susirinkimus iš esmės apibrėžiama vienodai, bet ši teisė nėra absoliuti. Šiuose teisės aktuose nustatytos išimtys, kai susirinkimų teisė gali būti ribojama. Kasatorius be pagrindo siekia suabsoliutinti saviraiškos ir taikių susirinkimų laisves.

Europos Žmogaus Teisių Teismas yra konstatavęs, kad, nustatant, ar konkrečios žmogaus teisės ir laisvės ribojimas yra pagrįstas, būtina įvertinti tokio ribojimo teisėtumą ir ar tuo ribojimu siekiama teisėtų tikslų, būtinų apsaugoti demokratinės visuomenės vertybes. Teismas teisingai nutartyje taikė Konstitucijos 36 straipsnio 2 dalies nuostatas, konstatuodamas, kad piliečių teisė rinktis į taikius susirinkimus gali būti ribojama, kai reikia apsaugoti valstybės ar visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ar dorovę, kitų asmenų teises ir laisves.

3. Komisijos posėdžiuose atsakovas siūlė renginio organizatoriams pasirinkti kitą, nesusijusią su kovo 11 d., renginio datą, tačiau pareiškėjai kategoriškai atsisakė ir nesutiko organizuoti eitynes kitą dieną. Taigi pareiškėjai atsisakė bendradarbiauti su atsakovu.

4. Pareiškėjų pranešimas atsakovo buvo išnagrinėtas Susirinkimų įstatymo nustatyta tvarka ir pagrindais pareiškėjai buvo tinkamai ir laiku informuoti apie atsakovo atsisakymą išduoti pažymėjimą dėl suderintos susirinkimo vietos, laiko ir formos.

5. Teismas nepažeidė CPK 176, 185 straipsnio normų, įvertino ir atsakovo, ir pareiškėjų pateiktus įrodymus, nepažeidė įrodymų vertinimo taisyklių, tyrė ir įvertino visus byloje pateiktus įrodymus.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

V. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl susirinkimų laisvės reikšmės demokratinėje visuomenėje

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2000 m. sausio 7 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymo 6 straipsnio 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ dėl susirinkimų laisvės svarbos demokratinėje visuomenėje yra konstatavęs, kad

konstitucinis susirinkimų laisvės įtvirtinimas reiškia, kad ji traktuojama kaip viena iš pamatinių žmogaus laisvių ir vertybių demokratinėje visuomenėje, pripažįstama neatskiriamu demokratinės santvarkos požymiu bei laikoma reikšminga Konstitucijoje įtvirtinto atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekio įgyvendinimo sąlyga. Konstitucijos 36 straipsnyje įtvirtinta susirinkimų laisvė traktuotina ne tik kaip savaiminė demokratijos vertybė, bet ir kaip svarbi garantija, kad bus veiksmingai įgyvendinamos įvairios kitos konstitucinės teisės ir laisvės: piliečių teisė dalyvauti valdant savo šalį (33 straipsnio 1 dalis), jų teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą (33 straipsnio 2 dalis), žmogaus teisė turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti (25 straipsnio 1 dalis), jo teisė ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas (25 straipsnio 2 dalis), piliečių teisė laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas (35 straipsnio 1 dalis) ir kt. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad šiame kontekste valstybė yra svarbus susirinkimų laisvės, pliuralizmo demokratinėje visuomenėje užtikrinimo garantas, apimantis ne tik valstybės pareigą įtvirtinti atitinkamos konstitucinės vertybės apsaugą įstatyme, bet ir pareigą garantuoti asmens teisę netrukdomai naudotis šia laisve bei imtis reikiamų priemonių, siekiant užtikrinti jos praktinį įgyvendinimą.

Valstybės pozityviųjų pareigų aspektas susirinkimų laisvės kontekste taip pat itin pabrėžiamas Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – Teismas) praktikoje, taikant konkrečioje byloje aktualų Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 11 straipsnį (susirinkimų ir asociacijos laisvė). Teismo jurisprudencijoje ne kartą nurodyta, kad tikra ir veiksminga pagarba asociacijos ir susirinkimų laisvei negali būti sumažinta iki valstybės pareigos netrukdyti rengti taikius susirinkimus: iš esmės negatyvaus pobūdžio koncepcija būtų nesuderinama nei su Konvencijos 11 straipsnio tikslu, nei apskritai su Konvencija. Gali egzistuoti pozityviosios valstybės pareigos, skirtos užtikrinti efektyvų naudojimąsi pirmiau nurodytomis laisvėmis. Ši pareiga ypač svarbi nepopuliarių pažiūrų ar priklausantiems mažumoms asmenims, nes jie yra labiau pažeidžiami viktimizacijos požiūriu (žr. *Bączkowski and Others v. Poland*, no. 1543/06, judgment of 3 May 2007, par. 64, *Alekseyev v. Russia*, nos. 4916/07, 25924/08, 14599/09, judgment of 21 October 2010, par. 70 ir kt.). Taigi susirinkimų laisvė apima teisę rengti taikius susirinkimus, kurie gali erzinti ar įžeisti asmenis, nepritariančius jais skleidžiamoms idėjoms ar reikalavimams; susirinkimo dalyviai turi turėti galimybę surengti susirinkimą be baimės, kad patirs oponentų fizinį smurtą; ši baimė gali atgrasinti asociacijas ir kitas grupes, palaikančias bendras idėjas ar interesus, nuo atviro nuomonių reiškimo dėl kontraversišκών klausimų, veikiančių visuomenę (žr. cituotą *Alekseyev v. Russia*, par. 73, *Plattform "Ärzte für das Leben" v. Austria*, no. 10126/82, judgment of 21 June 1988, par. 32 ir kt.).

Teisėjų kolegija taip pat pažymi, kad teisė į susirinkimų laisvę nėra absoliuti ir gali būti ribojama. Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad Konstitucijos 36 straipsnis ne tik įtvirtina taikių susirinkimų laisvę, bet ir suformuluoja susirinkimų laisvės įgyvendinimo teisinio reguliavimo pagrindus, užtikrina galimybę įgyvendinti šią laisvę nepažeidžiant kitų Konstitucijoje įtvirtintų vertybių (žr. cituotą 2000 m. sausio 7 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymo 6 straipsnio 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (toliau – KT nutarimas), 4 punktą). Tai suponuoja tam tikras teisinių santykių, susijusių su susirinkimų organizavimu ir vedimu, subjektų – ir susirinkimo organizatorių, ir institucijų ar pareigūnų, priimančių sprendimus dėl suderintos susirinkimo vietos, laiko ir formos, – teises bei pareigas, kurias detalizuoja šios konstitucinės vertybės įgyvendinimą užtikrinantis specialusis teisės aktas – Susirinkimų įstatymas. Taigi, viena vertus, susirinkimo organizatoriai gali laisvai pasirinkti susirinkimo vietą, laiką, tikslą ir būdą (esminiai susirinkimų laisvės elementai), kita vertus, jie privalo imtis priemonių, kad susirinkimas, kaip nustatyta Konstitucijos 36 straipsnio 2 dalyje, nepakenktų valstybės ar visuomenės saugumui, žmonių sveikatai ar dorovei, nepažeistų viešosios tvarkos, kitų asmenų teisių ir laisvių (žr. KT nutarimo 4 punktą). Savo ruožtu institucija ar pareigūnas, priimdamas sprendimą dėl suderintos susirinkimo vietos, laiko ir formos, turi išsiaiškinti, ar susirinkimas

nepakenks valstybės arba visuomenės saugumui, žmonių sveikatai ar dorovei, nepažeis viešosios tvarkos, kitų asmenų teisių ir laisvių, ar derinama susirinkimo vieta yra tinkama pačių susirinkimo dalyvių apsaugai užtikrinti (žr. KT nutarimo 4 punktą). Kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, savivaldybės tarybos vykdomojo organo vadovas arba jo įgaliotas atstovas, priimdamas sprendimą atsisakyti išduoti susirinkimo organizatoriui pažymėjimą dėl suderintos susirinkimo vietos, laiko ir formos, yra saistomas Konstitucijos 36 straipsnio 2 dalyje nurodytų susirinkimų laisvės ribojimo pagrindų: priimdamas tokį sprendimą jis privalo pateikti aiškius įrodymus, kaip konkrečiai susirinkimas pažeis valstybės ar visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ar dorovę arba kitų asmenų teises ir laisves (žr. KT nutarimo 8 punktą).

Taigi teisėjų kolegija pabrėžia, kad iš esmės valstybė, turėdama pozityviają pareigą užtikrinti susirinkimų laisvės įstatyminę apsaugą bei garantuoti asmenims galimybę efektyviai pasinaudoti šia laisve praktiškai, jos įgyvendinimą gali riboti laikydamosi griežtų sąlygų. Konstitucijos nuostatų ir Konstitucinio Teismo doktrinos prasme bet koks susirinkimų laisvės ribojimas turi atitikti šias sąlygas – susirinkimų laisvė negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai šiuo ribojimu siekiama teisėto tikslo (valstybės ar visuomenės saugumas, viešoji tvarka, žmonių sveikata ar dorovė arba kitos asmenų teisės ir laisvės) (Konstitucijos 36 straipsnio 2 dalis, Susirinkimų įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 2 punktas), be kita ko, ribojimas pripažįstamas teisėtu ir būtinu demokratinėje visuomenėje, tik jei laikomasi apribojimo ir siekiamo teisėto tikslo proporcingumo principo. Visais atvejais būtina išlaikyti pusiausvyrą tarp asmens teisės ir viešojo intereso. Tokie yra ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje suformuluoti standartai, į kuriuos atsižvelgtina nagrinėjamoje byloje, juolab kad nacionalinių teismų praktika dėl susirinkimų laisvės įgyvendinimo nėra gausiai išplėtotą. Europos Žmogaus Teisių Teismo požiūriu, turint omenyje esminį susirinkimų laisvės pobūdį ir jos glaudų ryšį su demokratija, turi būti pateikiami svarūs, įtikinami argumentai, siekiant pagrįsti šios teisės apribojimą; nacionalinių teismų sprendimai, varžantys teisę į susirinkimų laisvę, turi būti pagrįsti priimtiniu svarbių faktų vertinimu (žr., be pirmiau cituotų, *Makhmudov v. Russia*, no. 35082/04, judgment of 26 July 2007, par. 64, 65). Teisėjų kolegija sprendžia, kad pirmiau nurodytų pamatinių kriterijų kontekste analizuotina kasatoriaus skundžiama situacija.

Dėl įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisyklių pažeidimo

Teisėjų kolegija pažymi, kad pagal bendrąją įrodinėjimo pareigos taisyklę šalis turi įrodyti aplinkybes, kuriomis remiasi (CPK 178 straipsnis). Teismai, vertindami šalių pateiktus įrodymus, vadovaujasi įrodymų pakankamumo taisykle; išvada dėl konkrečios faktinės aplinkybės egzistavimo daroma pagal vidinį teismo įsitikinimą, grindžiamą visapusišku ir objektyviu visai bylai reikšmingų aplinkybių išnagrinėjimu (CPK 185 straipsnio 1 dalis).

Kaip nurodyta pirmiau, tinkamas įrodymų įvertinimas yra glaudžiai susijęs su ribojimo „būtinumo demokratinėje“ visuomenėje pagrįstumu. Deklaratyvus įstatymo saugomų vertybių, tikslų išvardijimas (Susirinkimų įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 2 punktas), kaip buvo padaryta šioje byloje, negali būti laikomas pagrindžiančiu susirinkimų laisvės ribojimo primygtinį socialinį poreikį. Grėsmės (ribojimu proteguojamoms demokratinės visuomenės vertybėms) realumo aspektas turi būti pagrįstas priimtiniu svarbių faktų vertinimu; nacionalinių institucijų sprendimai turi būti paremti ne prielaidomis, bet motyvuotomis faktinėmis išvadomis; grėsmė turi būti tokia didelė, kad reikalautų pritaikyti tokią drastišką priemonę kaip renginio draudimas (žr. *mutatis mutandis* cituotą *Makhmudov v. Russia*, par. 70, *Alekseyev v. Russia*, par. 77). Teisėjų kolegija sutinka su kasatoriaus argumentu, kad ribojimo didelės socialinės būtinybės ir proporcingumo teisėtam tikslui įrodinėjimo našta tenka ribojančiam subjektui. Taigi atsakovui šioje byloje tenka įrodinėjimo našta pagrįsti, kodėl kasatoriui nebuvo išduotas pažymėjimas dėl susirinkimo surengimo 2009 m. kovo 11 d.

Konkrečioje byloje atsakovas atsisakė išduoti pažymėjimą dėl suderintos susirinkimo vietos, laiko ir formos dėl to, kad organizuojant susirinkimą gali būti pažeistas valstybės ar visuomenės saugumas, viešoji tvarka, žmonių sveikata, dorovė ar kitų asmenų teisės ir laisvės, šiuos argumentus grįsdamas Viešosios tvarkos valdybos surinkta operatyvine medžiaga dėl galimų riaušių bei teigdamas, jog dėl kovo 11 d. vyksiančių renginių gausos policija neturės galimybių tinkamai užtikrinti viešąją tvarką eitynių metu. Kasatoriaus teigimu, Vilniaus apygardos teismui medžiagos, iš kurios būtų aišku, kokia konkrečiai operatyvinė informacija buvo surinkta, nebuvo pateikta, šis klausimas nebuvo keliamas tiriant įrodymus. Teisėjų kolegija pažymi, kad, įvertinus tai, jog konkrečioje byloje nacionaliniai teismai tiesiog pritarė tam, kad atsakovas, priimdamas ginčijamą sprendimą, neturėjo teisėto pagrindo abejoti Viešosios tvarkos valdybos pateikta operatyvine informacija, plačiau neanalizuodami šių duomenų turinio, jų svarumo ir pakankamumo, kyla abejonių dėl grėsmės faktinio pagrindimo pakankamumo. Taigi, pagal įrodinėjimo naštos pasiskirstymo taisyklę atsakovas nesugebėjo įtikinamai įrodyti grėsmės, lemiančios būtinybę atsisakyti išduoti kasatoriui pažymėjimą dėl renginio 2009 m. kovo 11 d., egzistavimo.

Teisėjų kolegija taip pat pažymi, kad konkrečioje byloje buvo teigiama, kad dėl 2009 m. kovo 11 d. vyksiančių renginių gausos policija neturės galimybių tinkamai užtikrinti viešąją tvarką eitynių, kurios gali sukelti grėsmę viešajam saugumui, metu. Iš tiesų, teisėjų kolegija sutinka, kad kasatoriaus pasirinkta renginio data gali būti susijusi su valstybei objektyviai nepakeliamos naštos uždėjimu, užtikrinant susirinkimų laisvės įgyvendinimą visiems subjektams, šią dieną pageidaujantiems deklaruoti, pagerbti įvairias demokratijos išraiškas, formas. Vis dėlto konkrečioje byloje teisėjų kolegija kasatoriaus pasirinktos datos nelaiko „kvalifikuojančiu“ veiksmu, pateisinančiu susirinkimų laisvės ribojimą, ir pažymi, kad kompetentingų valdžios institucijų pasisakymai dėl to, kad policija dėl renginių gausos neturės galimybių tinkamai užtikrinti viešąją tvarką eitynių metu, yra deklaratyvaus pobūdžio, nepagrįsti detalesne analize, įvairių galimybių vertinimu (pvz., kitos renginio vietos apsvaistymu ir pan.). Juolab kad kasacinis teismas, saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų bylos aplinkybių (CPK 353 straipsnio 1 dalis), konstatuoja, kad iš bylos medžiagos matyti, jog laisvo laiko renginiui 2009 m. kovo 11 d. būta.

Teisėjų kolegija sutinka su kasatoriaus argumentu, kad susirinkimų laisvės įgyvendinimo kontekste egzistuoja valstybės pozityviosios pareigos. Valstybė turi pareigą imtis pagrįstų ir tinkamų priemonių tam, kad teisėtas susirinkimas galėtų vykti taikiai, netgi esant kontrsusirinkimo galimybei. Grėsmės dėl skirtingų visuomeninių grupių sandūros egzistavimas nėra pakankamas drausti susirinkimą, nes Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje konstatuota, kad jei kiekviena įtampos ir karšto oponuojančių grupių nuomonių apsikeitimo demonstracijos metu tikimybė duotų pagrindą ją uždrausti, iš visuomenės būtų atimta galimybė išklausti skirtingas nuomones bet kuriuo klausimu, kuris pažeidžia daugumos nuomonės jautrumą (žr., be kita ko, *Stankov and United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria*, nos. 29221/95 ir 29225/95, par. 107, ECHR 2001-IX, taip pat *Alekseyev v. Russia*, par. 77). Teisėjų kolegija pabrėžia, kad demokratinėje visuomenėje, kurios neatskiriami bruožai yra pliuralizmas, tolerancija, plačios pažiūros, skirtingų visuomenės grupių pozicijų pareiškimas eitynių metu iš esmės yra normali praktika. Valstybė turi pozityviąją pareigą sudaryti galimybę pareikšti šias pozicijas saugiai ir kiek įmanoma plačiau leisti susirinkimus. Nacionalinės valdžios institucijos sprendimų priėmimo procese turi pateikti konkretų potencialaus neramumų masto apskaičiavimą (įvertinimą), siekiant nustatyti būtinus išteklius susidūrimų grėsmei neutralizuoti (žr., pvz., *Alekseyev v. Russia*, par. 75, 77). Pažymėtina ir tai, kad valstybė, turėdama informacijos apie galimą smurto proveržį susirinkimų laisvės įgyvendinimo kontekste, turi pasitelkti į pagalbą baudžiamojo persekiojimo aparatą, o ne drausti renginį (žr. cituotą *Alekseyev v. Russia*, par. 76).

Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad kasatoriaus atveju nacionalinės valdžios institucijos net nebandė svarstyti savo pozityviosios pareigos galimo įgyvendinimo variantų būtent 2009 m. kovo 11 d. Pareiškėjai turi laisvę pasirinkti norimą renginio datą, kuri jiems galėtų būti

svarbi tiek kaip kontrreakcija į savivaldybės išduotą pažymėjimą Lietuvos tautiniam centrui organizuoti patriotines eitynes, tiek kaip siekis propaguoti toleranciją Nepriklausomybės dieną, žinoma, neužmirštant teisėtų galimų susirinkimų laisvės ribojimo pagrindų, įtvirtintų Konstitucijoje, Konvencijoje, Susirinkimų įstatyme, kuriems grėsmės realų egzistavimą, kaip ir galimus realius šios grėsmės neutralizavimo mechanizmus, kiekvienu atveju turėtų tinkamai įvertinti susirinkimų laisvę ribojantis subjektas. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad šioje byloje nebuvo detaliau domėtasi susirinkimo organizatorių veikla, siekais, organizuojamo renginio pobūdžiu, forma (taikus, morali vedimo forma ir pan.). Teisėjų kolegija konstatuoja, kad pirmiau nurodyti veiksniai rodo didesnę atsakovo bendradarbiavimo stoką.

Kasatorius taip pat teigia, kad savivaldybės atstovai, neišduodami pažymėjimo ieškovu renginiui, kaip papildomą argumentą nurodė analogiškas, anksčiau vykusias eitynes, kėlusias visuomeninių neramumų, tačiau, kasatoriaus tvirtinimu, anksčiau jis tokio pobūdžio renginių nebuvo organizavęs, be kita ko, Lietuvos tautiniam centrui buvo išduotas pažymėjimas surengti taikų susirinkimą 2009 m. kovo 11 d., šio renginio nesiejant su 2008 m. kilusiomis riaušėmis, tai rodo išankstinį neigiamą atsakovo nusistatymą. Kasatorius teigia, kad Vilniaus m. apygardos teismas nepasisakė dėl šių aplinkybių, taip pažeidė CPK 183 ir 185 straipsniuose nustatytą pareigą. Teisėjų kolegija pažymi, kad išsamus pasisakymas dėl šių argumentų būtų padėjęs išsklaidyti kasatoriaus abejones dėl galimo skirtingo asmenų, esančioje analogiškoje situacijoje, traktavimo susirinkimų laisvės įgyvendinimo kontekste.

Atsižvelgdama į tai, kas nurodyta pirmiau, teisėjų kolegija daro išvadą, kad dėl konkrečioje byloje pažeistų įrodymų vertinimo taisyklių (CPK 185 straipsnis) kasatoriaus teisė į susirinkimų laisvę apribota neproporcingai ir nesant primygtinio socialinio poreikio, tinkamai neįvertinus realios grėsmės skundžiamų ribojimu saugomoms, formaliai įvardytoms demokratinėms vertybėms bei neskyrus adekvataus dėmesio valstybės pozityviųjų pareigų aspektui – galimybės efektyviai įgyvendinti susirinkimų laisvę garantui. Teismo proceso metu atsakovas neįrodė grėsmės, lemiančios būtinybę atsisakyti išduoti pažymėjimą dėl kasatoriaus organizuoto renginio jo pasirinktą datą, egzistavimo, o bylą nagrinėję teismai šiame kontekste atsakovo nurodytas aplinkybes nepagrįstai pripažino įrodytomis, taip pažeisdami CPK 178 straipsnio nuostatas.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija daro išvadą, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai išaiškino ir taikė materialiosios bei proceso teisės normas, todėl teismų sprendimas ir nutartis naikintini ir priimtinas naujas sprendimas – ieškinys tenkintinas (CPK 346 straipsnio 2 dalies 1 punktas, 359 straipsnio 1 dalies 4 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų šioje byloje

Apeliacinės instancijos teismas turėjo 5,60 Lt bylinėjimosi išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu. Panaikinus apeliacinės instancijos teismo nutartį ir pirmosios instancijos teismo sprendimą, ši suma valstybei priteisiama iš atsakovo.

Kasacinis teismas turėjo 33,40 Lt išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu. Tai patvirtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Bendrosios raštinės 2011 m. balandžio 4 d. pažyma. Patenkinus kasacinį skundą, ši suma valstybei priteisiama iš atsakovo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi CPK 359 straipsnio 1 dalies 4 punktu, 362 straipsniu,

n u t a r i a :

Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo 2009 m. rugsėjo 21 d. sprendimą ir Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 16 d. nutartį panaikinti ir priimti naują sprendimą. Ieškinį patenkinti.

Panaikinti Vilniaus miesto savivaldybės administracijos 2009 m. kovo 10 d. sprendimą „Dėl 2009 m. kovo 11 d. taikaus susirinkimo ir eitynių „Prieš rasizmą ir ksenofobiją – už toleranciją ir pakantumą“ organizavimo“.

Priteisti valstybei iš Vilniaus miesto savivaldybės administracijos 39 Lt bylinėjimosi išlaidų.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Antanas Simniškis

Janina Stripeikienė

Juozas Šerkšnas